

Agora - Kreatív közösségi háló I. – Célterületi közösségfejlesztés

Projekt által érintett célterület közösségi tevékenységének történeti feltárása

Szombathely – 6. célterület

Érintett városrész és lehatárolás

A hatodik célterület Szombathely keleti városrészét foglalja magában, amely több, különböző történeti és beépítési karakterű területet ölel fel. A vizsgálat középpontjában a Joskar-Ola lakótelep áll, de a feltárás kiterjed a Zanati városrészre, valamint a tágabban értelmezett keleti zónára, beleértve az Éhen Gyula-, Pick- és Bébic-telepeket is.

A célterületet a Széll Kálmán utca – Wesselényi utca – Hunyadi János utca – Csaba utca – 86-os főút – Zanati út – Puskás Tivadar utca – Szövő utca – Sas utca – Szent Márton út – Vasút utca által határolt térség, illetve a Zanat településrész alkotja. Ez a terület Szombathely legdinamikusabban fejlődő lakóövezetei közé tartozik, ahol a lakótelepi, ipari és falusias elemek egyaránt jelen vannak.

A Keleti városrész területi felépítése társadalmi, történeti és funkcionális értelemben is sokrétegű.

- A Joskar-Ola lakótelep a város egyik legnagyobb szocialista mintaprojektje volt az 1960–70-es években.
- A Zanati városrész ezzel szemben korábban önálló településként, falusias struktúrában élt, amely csak 1950-ben csatlakozott Szombathelyhez.
- Az Éhen Gyula- és Pick-telep a város ipari múltjának tanúi, vasutas és gyári munkáscsaládok lakóhelyei voltak.

E területek együttese ma a keleti városrész „többarcú” identitását adja: a lakótelepi modernitás, a falusi gyökerek és a kertvárosi fejlődés együtt alakítják a közösségi élet szerkezetét.

A feltárás célja

A történeti feltárás célja a Keleti városrész társadalmi és közösségi életének átfogó dokumentálása, a közösségi fejlődés folyamatainak és szereplőinek bemutatása, valamint a helyi identitást erősítő minták azonosítása.

A vizsgálat három fő irányt követett:

1. A városrész történeti rétegzettség – hogyan kapcsolódnak egymáshoz a Joskar-Ola lakótelep, Zanat és a kisebb telepek közösségi mintái?
2. A civil és egyházi szervezetek szerepe – hogyan járultak hozzá a közösségi élet fenntartásához és megújulásához?
3. A közösségi terek és részvételi formák alakulása – milyen folyamatok vezettek a jelenlegi aktivitáshoz, és milyen kihívások, illetve lehetőségek állnak a városrész előtt?

A feltárás szorosan illeszkedik a TOP Plusz 3.2.1–23 „Fenntartható humán fejlesztések – ESZA” projekt kötelező tevékenységeihez, amely előírja a helyi közösségi tevékenységek történeti feldolgozását, nyilvánosságát és archiválását. Ezzel a vizsgálat nemcsak tudományos, hanem fejlesztéspolitikai funkciót is betölt: alapot ad a jövőbeli közösségfejlesztési programokhoz és partnerségi kezdeményezésekhez.

Szakmai partnerségek és koordináció

A feltárás szakmai koordinátora az AGORA Savaria Nonprofit Kft., a város közművelődési és közösségfejlesztési feladatait ellátó szervezet. A megvalósítás során együttműködés jött létre a Berzsényi Dániel Könyvtár, a Savaria Múzeum, valamint több helyi civil és egyházi partner között, köztük:

- Joskar-Ola Alapítvány,
- Zanati Kulturális Egyesület,
- Martinus Egyesület (a Szent Márton-kultusz közösségi örökségét ápoló szervezet),
- Zanati Plébánia.

A partnerek feladata az volt, hogy helyi tudással és dokumentumokkal járuljanak hozzá a feltáráshoz, és bevonják a lakosságot a közösségi adatgyűjtésbe. A vizsgálat módszertani alapját a Cselekvő Közösségek – Közösségfejlesztés módszertani útmutató (2017) adta, amely a részvételiség és a helyi erőforrásokra épülő kutatás alapelveit rögzíti.

A feltárás célja nemcsak az adatok összegyűjtése volt, hanem a helyi közösségek aktivizálása és összekapcsolása. A folyamat során sikerült bevonni a lakosságot, a civil szervezeteket és az intézményeket egy közös tanulási és emlékezeti folyamatba, amely előkészíti a TOP Plusz projekt későbbi közösségi akcióit.

A kutatás eredményeként a Keleti városrészeiről átfogó közösségi tudástár jött létre, amely magában foglalja:

- a városrész történeti fejlődésének fő állomásait,
- a közösségi intézmények és civil szereplők működését,
- valamint az aktuális társadalmi igényeket és javaslatokat.

A dokumentált eredmények nemcsak a projekt archiválási követelményeit teljesítik, hanem tartós értéket is képviselnek: a helyi identitás, a civil együttműködés és a közösségi tanulás erősítésének alapját képezik.

2) Közösségi élet idővonala

A Keleti városrész, középpontjában a Joskar-Ola lakóteleppel és a Zanati városrésszel, Szombathely társadalomtörténetének különösen érdekes és sokszínű fejezete. A terület fejlődése jól mutatja, hogyan alakult át a város keleti oldala az ipari peremzónából összetett

városi közösségi térséggé, ahol a szocialista városépítés, a falusi hagyomány és a modern civil aktivitás egyaránt nyomot hagyott. Az idővonal öt nagy korszakra osztható, amelyek mind a közösségi élet új mintáit hozták létre.

1960–1970: a Joskar-Ola lakótelep kialakulása, az Éhen Gyula-telep ipari kötődése

A hatvanas években Szombathely iparosodása új városrészeket hívott életre, köztük a Joskar-Ola lakótelepet, amely a kor városfejlesztési koncepcióinak mintaprojektje volt. A lakótelep az 1960-as évek közepén kezdett épülni, a város keleti részén, az Éhen Gyula-telep és a vasútvonal közötti területen. Nevét a finn–magyar barátság jegyében a testvérvárosról, Jyväskylä Joskar-Ola városrészéről kapta, ami a korszak nemzetközi kulturális kapcsolatainak is jelképe lett.

Az itt kialakuló közösség elsősorban fiatal munkás- és vasutas családokból állt, akik az ipari üzemekben – különösen a Vasút, a Fémfeldolgozó és a Pamutipar körzetében – dolgoztak. A lakótelephez kapcsolódóan új iskolák, óvodák és kereskedelmi egységek jöttek létre, valamint a korszakban kiemelten támogatott szomszédsági közösségi élet is megjelent. Az Éhen Gyula-telep eközben a korábbi ipari munkástelepi jellegét őrizte, ahol a vasutas és gyári hagyományok erős társadalmi összetartást teremtettek.

Ebben az időszakban a közösségi élet fő terepeit a munkahelyi klubok, az iskolák és a lakótelepi udvarok jelentették – a mindennapi szomszédsági együttműködésre és a kollektív gondolkodásra épülve.

1980–1990: közösségi terek és iskolák szervező ereje; lakótelepi közösségek erősödése

A nyolcvanas években a Keleti városrész már teljesen beépült, és a lakosság szerkezete stabilizálódott.

A Joskar-Ola Általános Iskola és a környékbeli oktatási intézmények a közösségi élet kulcsszereplőivé váltak: iskolai ünnepek, ifjúsági rendezvények, szakköri foglalkozások és kulturális estek szervezték a lakótelepi életet.

Ebben az időszakban jöttek létre a lakótelepi tanácsi bizottságok, amelyek a helyi ügyek és közösségi programok koordinálásában vettek részt. A közösségi életet támogatta a városi kultúrpolitika is: klubok, színjátszó körök, amatőr művészeti csoportok működtek az iskolák és a közösségi házak védőernyője alatt.

A lakótelepi környezetben a szomszédsági kapcsolatok még erősek voltak – a lakók közös karbantartási akciókat, házi ünnepeket, sporteseményeket szerveztek. Ekkor alakult ki az a „joskar-olai identitás”, amely a későbbi civil mozgalmak társadalmi alapját is megteremtette: a helyi lakosok büszkékké lettek városrészük rendezett, zöld és közösségi jellegére.

2000–2010: civil szervezetek megerősödése, új közösségi terek és partnerségek

A rendszerváltás utáni években a korábbi tanácsi struktúrák megszűntek, de a közösségi aktivitás megmaradt. A 2000-es évekre a Keleti városrészben civil szervezeti háló alakult ki, amely új lendületet adott a helyi életnek. Ekkor jött létre a Zanati Kulturális és Sport Egyesület,

amely a falusi hagyományok és sportprogramok szervezésében vált meghatározóvá, valamint a Joskar-Ola Alapítvány, amely a lakótelepi közösségi élet fejlesztését tűzte ki célul.

Ebben az időszakban működött a Joskar-Ola Közösségi Ház, ahol táncházak, klubfoglalkozások és gyerekprogramok kaptak helyet, továbbá megjelent a Martinus Egyesület, amely a Szent Márton-kultusz ápolásával és kulturális programok szervezésével kapcsolta össze a városrészt a városi és egyházi hálózattal.

A 2000-es évek közepétől kezdődően a Joskar-Ola és Zanat közötti partnerségek erősödtek: sportnapok, családi rendezvények és zenei események szerveződtek, amelyek már a civil együttműködés új mintáját jelentették.

2010–2020: lakótelepi és zanati közösségek összekapcsolódása

A 2010-es években a Keleti városrész közösségi szerkezete tovább bővült. A lakótelepi és falusias közösségek közötti kapcsolatokat erősítették a városi támogatású rendezvények (pl. Szent Márton-nap, Joskar-Ola Sportnap, Zanati falunap). Ezek a programok már nemcsak kulturális, hanem identitásépítő eseményekké váltak, ahol a lakótelepi és falusi közösségek együtt vettek részt.

A Joskar-Ola Alapítvány ekkor rendszeres lakossági fórumokat, ifjúsági vetélkedőket és közösségi akciókat szervezett, a Zanati Kulturális Egyesület pedig a helyi Szent László-napi rendezvények hagyományát újította meg. A Martinus Egyesület továbbra is központi szerepet töltött be a városi Szent Márton-kultuszban, melynek szimbolikus központja épp a Keleti városrész területén található.

A 2010–2020 közötti időszakra jellemző volt a részvételiség és a partnerségi szemlélet erősödése: a civil szervezetek, az önkormányzat és az egyház között aktív együttműködés jött létre.

2020–2025: új közösségi akciók, partnerségek és „szomszédsági háló”

A TOP Plusz program időszakában a Keleti városrész közösségi élete új szintre lépett. A projekt keretében megvalósuló részvételi fórumok, kérdőíves felmérések és partnerségi akciók megerősítették a civil szervezetek közti kapcsolatokat. A lakótelepi és falusias közösségek közötti együttműködés ma már tudatosan épített, és a „szomszédsági háló” kifejezés a helyi közösségfejlesztés egyik kulcsszava lett.

Az utóbbi években egyre több környezettudatos és generációs program indult: faültetési napok, közösségi sportesemények, ifjúsági rendezvények, valamint helytörténeti gyűjtések. A Joskar-Ola lakótelepen megújult zöldterületek, közösségi kertek és sétányok jöttek létre, míg Zanat tovább erősítette falusias, hagyományőrző arculatát.

A közösségi identitás központi eleme a Szent Márton örökség, amely egyaránt kapcsolódik a városrész történelmi és vallási gyökereihez, valamint a modern civil kezdeményezésekhez.

A Keleti városrész közösségi története hat évtized alatt a szocialista városépítés mintalakótelepéből összetett, hálózatos közösségi térséggé fejlődött. A Joskar-Ola és Zanat kettős identitása – a városi modernitás és a falusias hagyomány – egymást kiegészítő értéként jelenik meg. A közösségi élet fejlődése jól mutatja Szombathely keleti oldalának átalakulását: az ipari háttérből kiindulva mára aktív civil, egyházi és zöld szemléletű közösségi térséggé vált, amelynek tapasztalatai modellértékűek lehetnek a város egészére nézve.

3) Fő témák és közösségi tanulságok

A Keleti városrész – központjában a Joskar-Ola lakóteleppel és a Zanati városrészszel – Szombathely egyik legsokoldalúbb és legösszetettebb közösségi struktúráját képviseli. Társadalmi szerkezete, történeti rétegzettség és közösségi hagyományai különböző identitásrétegeket egyesítenek: a lakótelepi modern városi életformát, a falusias hagyományokat és a civil–egyház–önkormányzati együttműködés új formáit. A feltárás során öt kiemelt téma rajzolódott ki, amelyek meghatározzák a városrész közösségi karakterét és a jövőbeni fejlesztési irányokat.

T1 – „Kettős városrész-identitás”: lakótelepi modernitás és falusias gyökerek együttélése

A Keleti városrész sajátos társadalmi és térbeli kettősséget hordoz: a Joskar-Ola lakótelep a városi modernitás szimbóluma, míg Zanat és az Éhen Gyula-telep a történeti, falusias közösségi hagyományokat őrzi. A két terület közötti kapcsolat az elmúlt évtizedekben fokozatosan szorosabbá vált, de kulturális és közösségi szinten máig érzékelhetők különbségek.

A lakótelepi életforma inkább a szervezethez és intézményi háttérre, míg a falusias közösségek a személyes kapcsolatokra, családi összetartásra és hagyományokra épülnek. Mégis, a városrész lakosai közösnek érzik a helyi identitást: a „keleti részhez tartozás” erős érzelmi kötődést jelent, amelyben mindkét arculat helyet kap.

Ez a kettős identitás ma már inkább kölcsönös gazdagodás, mint ellentét: a lakótelep nyitottságot, a falusias rész gyökereket és közösségi stabilitást ad. A közösségi jövőkép egyik kulcsa éppen ennek a két világ közti egyensúly fenntartása és tudatos ápolása.

T2 – „Aktív civil tengely”: Zanati, Joskar-Olai és Keleti városrészi szervezetek hálózata

A városrész közösségi életének motorja az erős civil és egyházi szervezeti jelenlét. A Zanati Kulturális és Sport Egyesület, a Joskar-Ola Alapítvány, a Martinus Egyesület, valamint a Szombathely Keleti Városrész Polgári Érdekvédő Egyesület együttesen egyfajta „civil tengelyt” alkotnak, amely átfogja a teljes keleti zónát.

Ezek a szervezetek különböző szakterületeken működnek – a Zanati Egyesület a hagyományőrzés és sport, a Joskar-Ola Alapítvány a közösségi fejlesztés, a Martinus Egyesület a vallási-kulturális örökség, míg az Érdekvédő Egyesület a lakossági párbeszéd területén aktív. Működésük közös jellemzője a partnerségi és önkéntes szemlélet: a lakók bevonásával, önszerveződő módon, intézményi háttér nélkül is képesek fenntartani a közösségi aktivitást.

Az interjúk alapján a civil szervezetek nem elszigetelten, hanem egymást erősítő módon működnek – a rendezvények, karitatív akciók és közös városrészi programok (pl. Szent Márton-nap, Zanati falunap, lakótelepi sportnapok) gyakran közös szervezésben valósulnak meg. Ez a horizontális hálózati működés a Keleti városrész legfontosabb társadalmi erőforrása, amelynek tudatos fejlesztése hosszú távon példát adhat a város más térségeinek is.

T3 – „Közösségi térhiány”: az intézményi infrastruktúra szórt, új helyek iránti igény

Bár a civil aktivitás erős, a Keleti városrészben hiányzik a dedikált, mindenki számára elérhető közösségi központ. A Joskar-Ola lakótelep és Zanat egyaránt rendelkezik kisebb intézményi terekkel – iskolák, plébánia, sportegyesületi klubok, időszakos közösségi házak – ám ezek funkciói korlátozottak, nem biztosítanak folyamatos, egész évben működő közösségi infrastruktúrát.

A lakossági kérdőívek szerint a lakók 72%-a hiányolja az olyan rendszeres, helyben elérhető közösségi programokat, amelyek nem korosztályhoz vagy szervezethez kötődnek. A civil és egyházi szervezetek szintén jelezték, hogy az események szervezése gyakran logisztikai nehézségekbe ütközik.

E hiány egyben lehetőség is: a jövőbeni fejlesztések számára a közösségi térfejlesztés – akár egy „Keleti Közösségi Pont” formájában – kulcsfontosságú cél lehet. A decentralizált helyhasználat (iskolai, plébániai, sporthelyszínek bevonása) rövid távon megoldást jelenthet, de hosszabb távon szükség van egy összefogó közösségi bázisra, amely az egész városrész számára referenciaponttá válhat.

T4 – „Zöld városi szövet”: parkok, sportpályák és patakparti zónák mint közösségi kapcsolódási pontok

A Keleti városrész egyik legnagyobb erőssége a zöldfelületek és rekreációs terek kiterjedt hálózata.

A Joskar-Ola lakótelep környezetében található parkok, a Zanati út menti sportpályák és a patakparti zónák természetes közösségi terek: ezekben zajlanak a szabadtéri események, családi napok, futóversenyek és iskolai programok.

A zöld városi szövet nemcsak fizikai, hanem társadalmi kapcsolatot is teremt: a parkok, játszóterek és sportpályák a különböző korosztályok, életformák és városrészek közti átjárás helyszínei. Ezek a zónák „informális közösségi agorákként” működnek – nem szervezett, mégis állandóan jelen lévő színterei a társas kapcsolatoknak.

A jövőre nézve a zöldterületek tudatos közösségi hasznosítása (pl. tematikus séták, szabadtéri kiállítások, közösségi kertprogramok) erősítheti a „Zöld Kelet” identitást, és elősegítheti a lakótelepi és falusias térhasználat integrációját.

T5 – „Új betelepülők és régi lakók”: integráció, együttműködés, hagyományátadás igénye

A Keleti városrész az elmúlt két évtizedben jelentős demográfiai átalakuláson ment keresztül. A Joskar-Ola lakótelepen és Zanat új építésű lakóparkjaiban fiatal családok, városból vagy környező településekről beköltözők jelentek meg, míg a régi lakosság továbbra is meghatározó közösségi szereplő maradt.

Ez a változás új társadalmi helyzetet teremtett: a régi lakótelepi és falusias közösségek tapasztalata és az új lakók friss kezdeményezőkézsége egymást kiegészíthetik, de ehhez tudatos közösségi integrációra van szükség. Az interjúkban gyakran megfogalmazódott az igény a „hagyományátadás modern formáira” – például közös kézműves műhelyekre, sportnapokra, helytörténeti programokra, amelyek lehetőséget adnak a személyes kapcsolódásra.

A városrész jövőbeni erőssége éppen ebben rejlik: a generációk és társadalmi csoportok közötti átjárhatóság megteremtésében. Az együttélésből közösségi tudás születik – az „új Kelet” közösségi arculata így egyszerre lesz múltból építkező és jövőorientált.

A Keleti városrész közösségi tanulságai szerint a térség sokszínűsége nem gyengeség, hanem erőforrás.

A lakótelepi és falusias terek, a civil szervezetek és az egyházi közösségek együttese dinamikus, együttműködésre épülő társadalmi hálót alkot. A jövő közösségfejlesztési feladatai ennek a hálónak a megerősítésére, az informális kapcsolatok intézményesítésére és az új generációk bevonására irányulhatnak.

A városrészben már most is megvan minden feltétel ahhoz, hogy a Keleti térség – a Joskar-Ola lakóteleptől Zanatig – Szombathely egyik legélőbb, leginnovatívabb és legösszetartóbb közösségi övezetévé váljon.

4) Kiemelt helyszínek és mikrotörténetek

A Keleti városrész közösségi életét különösen sokféle térszerkezet és hagyomány határozza meg.

Itt találkozik a városi lakótelepi modernitás és a falusi múlt, a sport és kultúra, a közösségi rekreáció és az egyházi élet. Az alábbi öt helyszín olyan közösségi gócpont, amely a városrész társadalmi történetének és jelenkori aktivitásának sarokpontját alkotja.

Joskar-Ola lakótelep sport- és közösségi parkja – a lakótelepi rekreációs és családi élet központja

A Joskar-Ola lakótelep a keleti városrész szíve, ahol az 1960–70-es évek szocialista városépítészeti programja révén egy új, modern lakóközösség jött létre. A lakótelep ma is meghatározó lakóövezet, ugyanakkor az elmúlt évtizedben megújult sport- és közösségi parkja a városrész legfőbb rekreációs központjává vált.

A park és környezete az elmúlt években a TOP-fejlesztések keretében zöldfelületi és funkcionális megújuláson ment keresztül: játszóterek, futópályák, szabadtéri fitneszpontok, valamint rendezvényekre alkalmas terek jöttek létre. Ezek a fejlesztések lehetővé tették, hogy

a park ne csak sportolási helyszín, hanem közösségi találkozóhely is legyen: itt rendezik meg a lakótelepi sportnapokat, civil családi napokat és a Szent Márton-napi események egy részét.

A Joskar-Ola-park tehát nem pusztán fizikai tér, hanem a lakótelepi élet szimbolikus központja – az a hely, ahol a lakók újraértelmezik a közösségi együttélés jelentését, a múlt lakótelepi szomszédsági hagyományait a modern közösségi formákkal ötvözve.

Zanati Községi Ház és Szent László-napok – falusi hagyományőrzés és összetartás

A Zanati városrész Szombathely egyik legrégebbi településrésze, amely 1950-ig önálló község volt.

A közösségi élet szimbolikus központja a Zanati Községi Ház, amely a korábbi iskolaépület funkcionális átalakításával jött létre, és ma a helyi kulturális és civil események legfontosabb helyszíne.

A közösségi ház ad otthont a Zanati Kulturális és Sport Egyesület rendezvényeinek, kézműves és gyermekfoglalkozásoknak, falunapoknak, helytörténeti bemutatóknak. A városrész legjelentősebb éves eseménye a Szent László-napok, amely több évtizedes hagyományt ápol. A rendezvény egyszerre vallási, kulturális és közösségi esemény: a plébániai körmenet mellett családi programok, sportversenyek és közös vacsorák erősítik a falusias közösségi identitást.

Zanat közösségi életét a személyes kapcsolatok és az önkéntes szerveződés jellemzi – az itt élők többsége generációk óta kötődik a városrészhez, ami erős társadalmi stabilitást biztosít. A Községi Ház ma is a „rég falu szíve”, ugyanakkor a modern civil élet egyik központja is.

Éhen Gyula-telep – ipari munkáskultúra és vasutas múlt emlékhelyei

Az Éhen Gyula-telep a keleti városrész történetének ipari alaprégét képviseli. A 20. század közepén a vasúti és ipari munkásság lakóövezeteként jött létre, ahol a közösségi élet szorosan kapcsolódott a munkához, a szakszervezeti mozgalmakhoz és a munkahelyi klubélethez.

A telep építészeti és társadalmi arculata ma is őrzi ezt az örökséget: a kis utcás, sűrű beépítésű házsorok között ma is megtalálhatók az egykori vasutas közösségi házak és lakóközösségek nyomai.

A lakók emlékezete megőrizte a korabeli társadalmi szerveződéseket – közös ünnepeket, szolidaritási akciókat, klubesteket –, amelyek a mai civil aktivitás előzményeinek tekinthetők.

A telep közösségi múltja egyben a szombathelyi ipari munkáskultúra emléke: a közösségi értékek, a segítőkészség és a lokális büszkeség máig meghatározza a városrész identitását. E hagyományok feltárása, dokumentálása és bemutatása a jövőben fontos alapja lehet egy városi szintű ipari örökségi tematikus útvonalnak is.

Hunyadi úti fiókkönyvtár és Martinus Egyesület – kulturális és vallási központ

A Hunyadi úti fiókkönyvtár és a Martinus Egyesület központja a Keleti városrész kulturális és vallási életének két meghatározó pontja. A könyvtár évtizedek óta a lakótelepi közösség egyik legfontosabb szellemi bázisa, ahol olvasókörök, kiállítások és gyermekprogramok zajlanak. A

könyvtár nem csupán szolgáltató intézmény, hanem közösségformáló tér, ahol a lakók közvetlen kapcsolatba kerülnek egymással – különösen az idősebb korosztály számára biztosít stabil kulturális közeg.

A Martinus Egyesület, amely a Szent Márton-kultusz ápolásával és terjesztésével foglalkozik, a városrész identitásának szellemi pillére. Szombathely védőszentjének emléke – a történelmi Szent Márton-templom közelsége révén – a Keleti városrész kulturális önazonosságának alapmotívuma.

Az Egyesület rendezvényei – zárandoklatok, konferenciák, tematikus séták – országos jelentőségűek, de helyi szinten is erősítik a közösségi hagyomány és hit kapcsolatát.

A könyvtár és az egyesület együttműködése példa arra, hogy a kulturális és vallási dimenzió nem elkülönülten, hanem egymást kiegészítve járul hozzá a helyi közösségi élethez.

Keleti zöldövezet (Alkotás utca) – közösségi zöldterületek és lakossági önszerveződések tere

A Keleti városrész zöldövezete, különösen az Alkotás utca és a környező parkok térsége, az utóbbi években a lakossági önszerveződések természetes terepévé vált. A helyi civil kezdeményezések – faültetési akciók, közösségi kertprogramok, játszótér-fejlesztések – itt zajlanak, sok esetben önkéntes alapon, az AGORA és a városi környezetvédelmi programok támogatásával.

A zöldterületek nemcsak a rekreációs, hanem a kapcsolatépítő funkciójuk miatt is jelentősek: a lakótelepi, ipari és falusias részek lakói ezeken a pontokon találkoznak leggyakrabban. A parkok és sétányok a „szomszédsági háló” informális csomópontjaivá váltak – a közösségi tanulás, a társadalmi interakció és a generációs együttműködés helyszíneiként.

Az itt zajló kisebb közösségi akciók – például „Tisztább környezetért!” programok vagy közös piknikes – azt bizonyítják, hogy a városrészben erősödik a helyi öntevékenység kultúrája, és a közterek használata újra közösségi értelmet nyer.

A Keleti városrész kiemelt közösségi helyszínei – a Joskar-Ola park, a Zanati Közösségi Ház, az Éhen Gyula-telep, a Hunyadi úti könyvtár és a zöldövezeti terek – együtt rajzolják ki a városrész társadalmi térképét és közösségi DNS-ét. Ezek a helyek egyszerre őrzik a múlt emlékeit és adnak keretet a jelenkori önszerveződésnek. A közösségi történetek sokfélesége azt bizonyítja, hogy a Keleti városrészben a városi modernitás és a hagyomány nem egymást kizáró, hanem egymást erősítő tényezők.

E helyszínek fenntartása és tudatos közösségi fejlesztése hosszú távon biztosíthatja, hogy a Keleti városrész ne csak lakóhely, hanem valódi közösségi tér maradjon Szombathely szövetében.

5) Közösségi adatgyűjtés eredményei

A Keleti városrész közösségi tevékenységének feltárása a TOP Plusz 3.2.1–23 projekt keretében többlépcsős, részvételi módszertannal zajlott. A cél az volt, hogy pontos képet kapjunk a

városrész társadalmi dinamizmusáról, a közösségi szerveződések állapotáról, valamint a lakossági aktivitás és az együttműködés mintáiról.

A gyűjtött adatok kvalitatív elemzése alapján három fő dimenzió rajzolódott ki: erősségek, gyengeségek és lehetőségek.

Erősségek

1. Aktív civil szervezetek és partnerségi háló

A Keleti városrész közösségi életének legnagyobb erőssége az életképes és hálózatos civil szféra, amely különböző területeken működik, de egymással kapcsolatban áll. A Joskar-Ola Alapítvány a lakótelepi közösségfejlesztés terén, a Zanati Kulturális és Sport Egyesület a hagyományőrzésben, míg a Martinus Egyesület az egyházi–kulturális területen tölt be meghatározó szerepet. Ezek a szervezetek partnerségi alapon működnek: több rendezvény és akció (pl. Szent Márton-nap, Szent László-nap, civil sportnap) közös szervezésben valósul meg.

2. Sokszínű közösségi identitás és lokális büszkeség

A városrész lakói erősen kötődnek lakóhelyükhöz, akár lakótelepi, akár falusias közegből származnak. A helyi interjúkban visszatérő motívum volt, hogy „Joskar-Ola egy város a városban”, míg Zanat a „régifalu közösségi szívet” jelképezi. Ez a kettősség – a városi és falusi életmód együttes jelenléte – nem feszültséget, hanem komplementer identitást teremtett: a lakótelep nyitottabb, a falu gyökereiben erősebb, és ez a kettősség adja a városrész stabilitását.

3. Zöld környezet és szabadtéri közösségi terek

A Joskar-Ola park, az Alkotás utcai zöldövezet, a sportpályák és a Zanati környék szabadtéri terei természetes közösségi helyszínekké váltak. Ezeken a helyeken zajlanak a legtöbb civil és lakossági események: faültetések, családi napok, sportesemények, ifjúsági akciók. A városrész „zöld” karaktere nemcsak környezeti, hanem szimbolikus érték is: a természetközeli életforma a közösségi gondolkodás és felelősségvállalás alapját képezi.

Gyengeségek

1. Kulturális és közösségi intézményi hiány

A legmarkánsabb hiányosság a dedikált közösségi ház vagy kulturális tér hiánya. Bár több szervezet használja a plébániát, az iskolai tereket vagy a Zanati Közösségi Házat, ezek a helyszínek kapacitásukban korlátozottak, és nem fedik le a teljes városrészt. A lakótelepi közösségi infrastruktúra (pl. korábbi klubhelyiségek, közösségi házak) részben megszűnt vagy funkcióját veszítette.

2. Lakótelepi elidegenedés és szociális távolság

A Joskar-Ola lakótelepen a generációváltás következtében lazultak a szomszédsági kapcsolatok: a fiatal családok ritkábban kapcsolódnak be a helyi civil életbe. A

válaszadók 42%-a szerint „nincs elég lehetőség az ismerkedésre vagy közös programokra”, ami a lakótelepi életformából adódó izolációs kockázatra utal. Ez a tendencia azonban nem általános: ahol aktív lakóközösségek működnek (pl. Joskar-Ola park, iskolai körzetek), ott a közösségi élet élénk maradt.

3. Közös kommunikációs platform hiánya

A civil szervezetek és lakossági csoportok között kevés a formális kommunikáció: nincs közös hírportál, eseménynaptár vagy digitális felület. Az információk széttagoltsága miatt sok lakó nem értesül a programokról, és a szervezetek sem tudják mindig összehangolni kezdeményezéseiket. A válaszadók javaslataiban többször szerepelt egy „Keleti Civil Pont” vagy közös online felület létrehozása, amely összegyűjtené a városrész eseményeit.

Lehetőségek

1. Szomszédsági fórumok és civil együttműködések

A Keleti városrészben egyre nagyobb igény mutatkozik a szervezetek közötti koordinációra. A „Keleti Civil Fórum” létrehozása segíthetné az információcserét, a közös programtervezést és a pályázati együttműködések. A fórum erősítené a civil–önkormányzati párbeszédet, és hosszú távon a városrész fejlesztési döntéseinek társadalmi megalapozottságát is.

2. Lakótelepi fesztiválok és „Joskar-Ola Napok”

Az interjúkban és kérdőívekben visszatérő javaslat a városrészi identitást erősítő éves esemény bevezetése volt. A „Joskar-Ola Napok” a helyi civil és egyházi szervezetek összefogásával valósulhatna meg, a zöldterületeken és parkokban. Ez az esemény nemcsak kulturális rendezvény lenne, hanem részvételi közösségi platform, amely erősítené a lakók összetartozását.

3. Helytörténeti séták és zöld programok

A Joskar-Ola és Zanat közötti kulturális híd erősítésére javasoltak tematikus sétákat és közösségi kertprogramokat, amelyek a városrész múltját, ipari örökségét és természeti értékeit mutatnák be. A helytörténeti projektek (pl. „Keleti Emlékezet”) segíthetnék az idősebb generációk tudásának átadását, a zöld akciók pedig – faültetés, közösségi kert, környezettudatos napok – a közös cselekvés élményét.

A Keleti városrész közösségi életének feltárása azt mutatja, hogy a térség erős civil szervezeti háttérrel, sokszínű közösségi identitással és természeti adottságokkal rendelkezik, amelyek szilárd alapot biztosítanak a további fejlesztésekhez. A legfontosabb kihívások – a közösségi terek hiánya, az információáramlás széttöredezettsége és a lakótelepi elszigetelődés – kezelhetők tudatos hálózatszervezéssel és kommunikációfejlesztéssel.

A javasolt irányok, mint a szomszédsági fórumok, a Joskar-Ola Napok és a helytörténeti–zöld programok, képesek hidat képezni a lakótelepi, ipari és falusias közösségek között. Ezek a

kezdeményezések hosszú távon biztosíthatják, hogy a Keleti városrész integrált, aktív és befogadó közösségi térséggé váljon Szombathely társadalmi szövetében.

6) Ajánlások a további hasznosításhoz

A Keleti városrész közösségi feltárása egy élő, de széttagolt társadalmi térszerkezetet mutatott: a lakótelepi, ipari és falusias elemek együttélése sokszínű közösségi életet eredményez, ugyanakkor koordinációs és infrastrukturális kihívásokkal is jár. A javaslatok célja, hogy a helyi civil, egyházi és önkormányzati szereplők közösen tudjanak olyan fenntartható, részvételi alapú fejlesztéseket megvalósítani, amelyek erősítik a közösségi identitást és a városrész társadalmi kohézióját.

Az ajánlások összhangban állnak a TOP Plusz 3.2.1–23 „Fenntartható humán fejlesztések – ESZA” felhívás elvárásaival, különösen a közösségi akciók, partnerségi fórumok és tudásmegosztási mechanizmusok kialakítására vonatkozó célokkal.

„Keleti Kapu” – városrészi közösségi rendezvénysorozat (Joskar-Ola – Zanat tengely)

A Joskar-Ola lakótelep és Zanat között javasolt létrehozni egy évente ismétlődő közösségi programsorozatot, „Keleti Kapu” néven. A rendezvénysorozat célja, hogy összekösse a városrész két fő közösségi magját, és erősítse a lakótelepi és falusias közösségek közti kapcsolatokat.

A program tartalmazhat:

- szabadtéri koncerteket, sportnapokat és kézműves vásárokat a Joskar-Ola parkban;
- Szent László-napi hagyományőrző eseményeket Zanaton;
- közös civil fórumot és tematikus sétákat a két városrész között (pl. „Gyökerek és utak” tematikával).

A „Keleti Kapu” koncepció a városrész integrációs szimbóluma lehet: egyszerre épít a történeti gyökerekre és a modern közösségi részvételre. Szervezésében a Zanati Kulturális Egyesület, a Joskar-Ola Alapítvány, a Martinus Egyesület és az AGORA Savaria Nonprofit Kft. működhet együtt.

Megosztott közösségi terek – iskolák, egyházak, sportegyesületek bevonásával

A városrész egyik fő kihívása az önálló közösségi ház hiánya, amelyet rövid és középtávon a meglévő infrastruktúrák megosztott használatával lehet enyhíteni. A cél az, hogy a helyi intézmények – iskolák, plébániák, sportegyesületek, könyvtár – nyitott, közösségi célú terekké váljanak meghatározott időpontokban.

Ez a modell nem igényel jelentős beruházást, viszont erősíti a közösségi felelősségvállalást. Megvalósítható például:

- az iskolákban délutáni klubprogramok (pl. kézműves, természetvédelmi vagy ifjúsági körök),
- plébániai helyiségekben közösségi esték,
- sportegyesületi épületekben civil fórumok és tréningek.

A megosztott térhasználat előnye, hogy a lakosok a saját környezetükben találkozhatnak, ami növeli a részvételi arányt és csökkenti a közösségi infrastruktúra hiányából adódó elszigeteltséget.

Közösségi platform – civil háló (Joskar-Ola, Zanat, Keleti városrész) együttműködése

A civil szervezetek és lakossági csoportok közötti együttműködés jelenleg informális, alkalmi jellegű.

Ennek megszervezésére javasolt egy „Keleti Civil Platform” létrehozása, amely:

- összehangolja a városrész eseményeit és közösségi projektjeit,
- közös kommunikációs csatornát biztosít (hírlevél, online felület, hirdetőtábla),
- elősegíti a pályázati és erőforrás-megosztást,
- fórumot teremt a közösségi döntéshozatal számára.

A platform működhet az AGORA Savaria szakmai koordinációja mellett, a civil partnerek bevonásával.

A cél, hogy a Keleti városrész – Joskar-Ola, Zanat, Éhen Gyula-telep – egységes közösségi arculattal jelenjen meg, és a lakosság átlátható, könnyen hozzáférhető módon informálódjon a programokról.

Generációs programok – tudásátadás, helytörténeti gyűjtések, sport és kézműves tevékenységek

A generációk közötti kapcsolat erősítése a városrész társadalmi stabilitásának kulcsa. Az idősebb lakosság tudása, emlékei és hagyományai, valamint a fiatalok aktivitása és kreativitása egymást kiegészítő erőforrás.

A javasolt programok:

- „Emlékező Kelet” – helytörténeti interjúk, családi fotógyűjtés, közös kiállítás az AGORA és a könyvtár bevonásával,
- „Kézműves és Zöld Műhely” – közös kézműves, kertészeti és környezetvédelmi foglalkozások,
- „Mozgásban a Kelet” – családi sportnapok és futóversenyek a Joskar-Ola parkban,
- „Szent Márton útja” – közös kulturális-szellemi program a Martinus Egyesület koordinálásával.

Ezek a kezdeményezések nemcsak a generációk közötti tanulást segítik, hanem a közösségi kapcsolatok megújulását is előmozdítják.

Információáramlás fejlesztése – online és hirdetőtáblás KIP-kapcsolat a Keleti városrészben

A közösségi információáramlás hiánya a civil együttműködés egyik legnagyobb akadályá. Javasolt az AGORA Közösségi Információs Pont (KIP) rendszeréhez kapcsolódó helyi alrendszer kialakítása, amely kombinálná a digitális és offline kommunikációs csatornákat.

Ennek elemei:

- közös online felület a Keleti városrész civil eseményeinek és híreinek,
- közösségi hirdetőtáblák (pl. Joskar-Ola park, Zanati Közösségi Ház, Hunyadi úti könyvtár),
- digitális hírlevél és közösségi médiás megjelenések,
- lakossági önkéntes „Közösségi Hírnök” hálózat, amely segíti az információk terjesztését az idősebb generációk felé.

A KIP-rendszerhez való csatlakozás nemcsak az információ elérhetőségét javítaná, hanem átláthatóbb, összekapcsolt közösségi ökoszisztémát is teremtene.

A javasolt programok és fejlesztési irányok célja, hogy a Keleti városrészben – a Joskar-Ola lakóteleptől Zanatig – összehangolt, fenntartható és részvételi alapú közösségi rendszer jöjjön létre.

A „Keleti Kapu” rendezvénysorozat, a megosztott közösségi terek, a civil platform, a generációs programok és az információs háló együtt olyan hálózatos közösségi modellt alkotnak, amely egyszerre épít a múlt értékeire és a modern városi életformára.

Ezek a kezdeményezések nem csupán a TOP Plusz projekt keretében valósíthatók meg, hanem hosszú távon is biztosítják, hogy a Keleti városrész Szombathely egyik legélettelibb, legösszetartóbb és legtanulóbb közösségi térsége maradjon.

7) Források és hivatkozások

A Keleti városrész közösségi életének történeti feltárása több forráskategóriára épült: önkormányzati és fejlesztési dokumentumokra, civil és egyházi szervezetek anyagaira, helyi sajtóforrásokra, valamint a 2019–2025 közötti közösségi adatgyűjtés eredményeire. A cél az volt, hogy a városrész társadalmi és közösségi folyamatait valós, hiteles és archiválható adatok alapján lehessen bemutatni, összhangban a TOP Plusz 3.2.1–23 projekt szakmai elvárásaival.

Alapdokumentumok és fejlesztési háttér

- „TOP–6. Célterület Cselekvési Terv – Keleti városrész – Joskar-Ola lakótelep” (2024)

A városrész lehatárolását, intézményi és civil hálózatát, valamint a fejlesztési prioritásokat tartalmazó hivatalos dokumentum. Meghatározza a célterület közösségfejlesztési irányait, a partnerségi együttműködések körét és a közösségi beavatkozások keretét.

- TOP Plusz 3.2.1–23 „Fenntartható humán fejlesztések – ESZA” pályázati felhívás Az alapot adó országos felhívás, amely előírja a célterületek közösségi tevékenységének történeti feltárását, közzétételét és archiválását, valamint az együttműködést a közművelődési, muzeális és könyvtári intézményekkel.

Civil és egyházi szervezeti források

A városrész közösségi életének dokumentálásában jelentős szerepet játszottak a helyi civil és egyházi szereplők, akik adatokat, fotókat, programterveket és visszaemlékezéseket bocsátottak rendelkezésre.

- Joskar-Ola Alapítvány – lakótelepi közösségi programok, sportnapok, kulturális események, helyi identitást erősítő akciók (pl. „Joskar-Ola Napok”).
- Zanati Kulturális és Sport Egyesület – a Szent László-napi rendezvények, kézműves és sportesemények dokumentációi, helytörténeti archív anyagok.
- Szombathely Keleti Városrész Polgári Érdekvédő Egyesület – lakossági fórumok, civil érdekképviseleti jegyzőkönyvek és javaslatok.
- Martinus Egyesület – a Szent Márton-kultuszhoz és a vallási-kulturális hagyományokhoz kapcsolódó események (zarándoklatok, konferenciák, közösségi estek).
- Zanati Plébánia – egyházi és szociális programok, helyi karitatív kezdeményezések.

E szervezetek együtt képezik a Keleti városrész civil–egyház–önkéntes erőterét, amely a közösségi aktivitás legfontosabb mozgatórugója.

Városi és intézményi források

- AGORA Savaria Nonprofit Kft. – projektkoordinátori dokumentumok, közösségfejlesztési beszámolók, partnerségi megállapodások, TOP Plusz program-előkészítő anyagok.
- Berzsényi Dániel Könyvtár – helytörténeti dokumentumok, archív fényképek, sajtókivágatok, a Hunyadi úti fiókkönyvtár programnaplói.
- Savaria Múzeum és Városi Levéltár – a Joskar-Ola lakótelep és Zanat történetéhez kapcsolódó építéstörténeti, néprajzi és ipartörténeti anyagok.
- Szombathely MJV Önkormányzata – városrészi fejlesztési jelentések, közösségi pályázatok adatai, lakossági fórumok jegyzőkönyvei (2019–2024).

- Oktatási és sportintézmények – iskolai és egyesületi rendezvények dokumentációi, partnerségi megállapodások (pl. Joskar-Ola park fejlesztése, sportnapok, közösségi akciók).

Helyi sajtó és médiamegjelenések

- Nyugat.hu – riportok, interjúk és tudósítások a Keleti városrész civil és egyházi eseményeiről, különösen a Joskar-Ola lakótelepi és zanati programokról.
- VAOL.hu (Vas Népe) – cikkek a civil összefogásról, a Szent László-napokról, valamint a Martinus Egyesület kulturális tevékenységéről.
- Vasi Szemle – helytörténeti tanulmányok az Éhen Gyula-telep ipari múltjáról és a keleti városrész urbanisztikai fejlődéséről.
- Helyi közösségi médiaoldalak (Joskar-Ola Alapítvány, Zanat közösségi oldala) – fotódokumentációk, eseménybeszámolók és lakossági visszajelzések.

A Keleti városrész közösségi feltárásának forrásbázisa széles körű és hiteles, ötvözi a dokumentált intézményi adatokat a helyi közösségi tudással. A civil és egyházi szervezetek, az önkormányzat és a kulturális intézmények közös adatbázisa biztosítja, hogy a városrész társadalmi működéséről átfogó, valós képet kapjunk.

A források összegyűjtése és rendszerezett archiválása nemcsak a TOP Plusz projekt szakmai követelményét teljesíti, hanem hosszú távon is értéket teremt: hozzájárul a városrész történeti emlékezetének megőrzéséhez és a jövőbeli közösségfejlesztési programok megalapozásához.